

برنامه ویژه مدرسه

(مصداق‌هایی از ساحت زیستی و بدنی)

دکتر محسن وحدانی

توجه به علایق، نیازها و توانایی‌های دانش‌آموزان یکی از اصول اساسی در فرایند برنامه‌ریزی درسی به حساب می‌آید. دستمایه قرار دادن نیازها و اقتضائات بافتی به‌عنوان مبنای طراحی و تدوین برنامه‌های ویژه مدرسه در برنامه‌های درسی ملی و سراسری امکان‌پذیر نیست و بر این اساس، برنامه ویژه مدرسه (بوم) که بر اساس امکانات، شرایط و اقتضائات مدرسه و محیط اجتماعی آن شکل گرفته، می‌تواند پاسخ‌گوی بخش دیگری از نیازها و علایق دانش‌آموزان باشد. برنامه ویژه مدرسه برنامه‌ای است که با اعتماد به صلاحیت و توان مدرسه، مجوز برنامه‌ریزی درسی، اجرا و ارزشیابی حجم معینی از زمان رسمی آموزش را به مدرسه واگذار می‌کند. این برنامه هم زمینه‌ساز رشد حرفه‌ای در معلمان و کادر مدرسه در فرایند برنامه‌ریزی درسی و طراحی آموزشی خواهد بود و هم فرصت‌ها و تجارب یادگیری جدید و متنوعی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند. برنامه ویژه مدرسه در سه زمینه اصلی موضوعات آموزشی، مهارت آموزشی و فعالیت‌های میدانی سازمان‌دهی می‌شود. به‌طور کلی هر برنامه‌ای که در رشد دانش‌آموزان در ساحت‌های شش‌گانه رشد و تربیت یعنی رشد اعتقادی و دینی و اخلاقی، رشد علمی و فناورانه، رشد سیاسی و اجتماعی، رشد هنری و زیبایی‌شناسانه، رشد زیستی و بدنی و رشد اقتصادی و حرفه‌ای و معیشتی دانش‌آموزان مؤثر باشد، امکان ورود به برنامه ویژه مدرسه را دارد. در این میان یکی از محورهای اساسی که متناسب با نیازهای دانش‌آموزان در هر منطقه می‌تواند باشد، حوزه «سلامت و تربیت بدنی» است.

در این حوزه عناوین زیادی را می‌توان در قالب برنامه ویژه مدرسه ارائه داد که در این مقاله به ذکر دو نمونه می‌پردازیم:

نمونه شماره ۱

عنوان برنامه	پهلوانی، نه قهرمانی
منطق برنامه	تربیت بدنی و ورزش، بخشی از میراث فرهنگی کشور ماست و صرف نظر از جنبه‌های عملی آن، پیشینه تاریخی و فرهنگی دارد، به‌ویژه اینکه برای مبانی علوم انسانی تربیت بدنی و ورزش، بررسی این پیشینه در آثار ادبی و تربیتی ضروری است. آثار تربیتی و اخلاقی «تربیت‌بدنی و ورزش» اگر بیشتر از پیامدهای جسمانی آن نباشد، کمتر نیست. امروزه نیز در تربیت‌بدنی و ورزش، ضرورت تلفیق اخلاق و ورزش از مباحث اساسی این رشته است که به‌طور عملی در مفهوم بازی منصفانه نمود پیدا کرده است، در صورتی که مفهوم «پهلوانی» مناسب‌ترین و سازنده‌ترین مفهوم و وسیله برای تبلیغ جنبه‌های تربیتی ورزش است. به عبارت دیگر، این واژه جامع‌ترین و کامل‌ترین مفهوم برای بیان آرمان تربیت‌بدنی یا فرد تربیت‌شده جسمانی است. تقاضاهای اجتماعی امروز نیز به دنبال همین کارکرد از مفهوم قهرمانی و پهلوانی است. توجه به تربیت اخلاقی مانند راست‌گویی، جوان‌مردی، خردمندی و پارسایی در فرهنگ اصیل ایرانی-اسلامی همواره وجود داشته است. به عبارت دیگر، ایرانیان مرد عمل و خرد و نه مرد سخن و قیل و قال بودند. منش پهلوانی دربرگیرنده ارزش‌های اخلاقی اجتماعی و جسمانی به‌صورت توأم در کنار ارزش‌های دینی و مذهبی و معنوی است و دانش‌آموزان به‌عنوان آینده‌داران فردا باید ضمن آشنایی با ویژگی‌ها و مفاهیم مربوط به پهلوانی قادر باشند آن‌ها را در زندگی روزمره به‌صورت عام و در فعالیت‌بدنی و ورزش به‌صورت خاص به‌کار گیرند.
اهداف برنامه	دانش‌آموزان باید با مفهوم «پهلوانی» آشنا شوند و آن را در سرتاسر زندگی به‌کار گیرند.
محتوای برنامه	مفهوم «پهلوانی» مهارت به‌کارگیری راست‌گویی، اخلاق‌مداری، جوان‌مردی، پارسایی و فرهنگ پهلوانی در ورزش
موضوعات پشتیبان در برنامه درسی تجویزی	تربیت‌بدنی، دین و زندگی، آداب و مهارت‌های زندگی، تفکر و سبک زندگی، تاریخ و مطالعات اجتماعی، ادبیات فارسی
حجم زمان و زمان‌بندی اجرا	این برنامه می‌تواند به هر سه صورت تجویزی، در ادامه برنامه‌های تجویزی و به صورت آزاد اجرا شود.
گروه مخاطب	دانش‌آموزان دوره متوسطه اول
فرصت‌های یادگیری	پخش گوشه‌ای از فیلم غلامرضا تختی که دارای آموزه‌های پهلوانی است. بررسی تاریخ فرهنگ پهلوانی در ادبیات و تاریخ کشور (فعالیت گروهی) بررسی ارتباط شاخصه‌های فرهنگ پهلوانی با منشور و ارزش‌های المپیک (فعالیت گروهی) استخراج نمونه‌ها و مصداق‌هایی از فرهنگ پهلوانی در ورزش (پروژه گروهی) و ارائه در قالب نمایش، نمایشگاه و ... گفت‌وگوی کلاسی در خصوص کارکردهای فرهنگ پهلوانی ثبت شاخص‌ها و مؤلفه‌های فرهنگ پهلوانی در حین بازی و ورزش در فرم‌های مخصوص
شرایط اجرا، فضا، منابع، و ...	امکانات برای برگزاری نمایشگاه به‌صورت فیزیکی یا مجازی زیرساخت‌های فناوری، مانند اینترنت در خانه و مدرسه برای اجرای پروژه‌های کلاسی
مجری و ارائه‌کننده برنامه	تیمی و متشکل از دانش‌آموزان در گروه‌های ۲ تا ۵ نفره
عملکرد مورد انتظار و نحوه ارزشیابی	ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان در سطح مدرسه/ خانواده نشان‌دهنده بهره‌مندی از مؤلفه‌های فرهنگ پهلوانی در رفتار، باورها و کردار دانش‌آموزان است.

نمونه شماره ۲

عنوان برنامه	مهارت برگزاری رویدادهای ورزشی
منطق برنامه	مدیریت را «هنر کار کردن با و به وسیله مردم» تعریف کرده‌اند. تجربه عینی مهارت‌ها و شایستگی‌های مدیریت از زمانی که دانش‌آموزان در گروه‌های کوچک کلاسی وظیفه سرگروهی را دارند، شکل می‌گیرد یا ممکن است این فرصت‌ها در قالب رهبری یک گروه کوچک در محله یا باشگاه نیز شکل بگیرد. متخصصان معتقدند که بخش عمده‌ای از شایستگی‌ها و مهارت‌های مدیریتی مانند ارتباطات، سخنوری، رهبری، تفکر، تحلیل، جسارت، و ... از همان دوران کودکی قابل فراگیری است. مدیریت نه فقط در سازمان‌ها و نهادها و شرکت‌ها، بلکه مهم‌تر از آن در زندگی فردی و جمعی افراد نقش مؤثری دارد. یکی از بسترهای جذاب برای کسب مهارت‌های مدیریتی، رویدادهای ورزشی در سطح مدرسه است که می‌توان با طراحی آموزشی مناسب، مهارت‌ها و شایستگی‌های آن را در دانش‌آموزان توسعه داد. این برنامه ضمن اینکه یک برنامه کاملاً مهارتی است، نگاهی تلفیقی نیز به موضوع دارد. انتظار می‌رود دانش‌آموزان پس از پایان این برنامه بسیاری از شایستگی‌های مدیریتی مانند برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، رهبری و ارزیابی را تجربه کنند و فرا بگیرند.
اهداف برنامه	دانش‌آموزان ضمن آشنایی با مفاهیم و مهارت‌های مدیریت، یک رویداد ورزشی در سطح مدرسه را طراحی و اجرا می‌کنند.
محتوای برنامه	مفهوم «مدیریت برگزاری رویدادهای ورزشی» مهارت «برنامه‌ریزی، سازماندهی، هدایت و ارزیابی» یک رویداد ورزشی در سطح مدرسه
موضوعات پشتیبان در برنامه درسی تجویزی	تربیت بدنی، سلامت اجتماعی، آداب و مهارت‌های زندگی، مدیریت
حجم زمان و زمان‌بندی اجرا	این برنامه می‌تواند به هر سه صورت تجویزی، در ادامه برنامه‌های تجویزی و به‌صورت آزاد اجرا شود.
گروه مخاطب	دانش‌آموزان دوره متوسطه اول
فرصت‌های یادگیری	ارائه یک پاورپوینت از موفقیت‌های مدیران در شرکت‌های بزرگ داخلی و خارجی طرح سؤال و گفت‌وگوی کلاسی در خصوص «آیا مدیریت علم است یا هنر؟» پروژه گروهی: مهارت‌های عمومی مورد نیاز مدیران کدام‌اند؟ بحث گروهی: مدیران ورزشی در چه حوزه‌ها و بخش‌هایی می‌توانند ایفای نقش کنند؟ پروژه گروهی: برگزاری یک رویداد ورزشی مانند المپیک چگونه صورت می‌گیرد؟ پروژه گروهی: فرایند اجرایی المپیک ورزشی درون مدرسه‌ای را برای دبیرستان خود طراحی و اجرا کنید.
شرایط اجرا، فضا، منابع، و ...	فضایی برای اجرای مسابقات ورزشی امکانات و تجهیزات برگزاری مسابقات ورزشی منابع مالی با کمک خانواده‌ها و مدرسه برای اجرای مسابقات و تقدیر از برترین‌ها همکاری و مشارکت مدیریت مدرسه، معلم تربیت‌بدنی، خانواده‌ها و ...
مجری و ارائه‌کننده برنامه	تیمی و متشکل از دانش‌آموزان در گروه‌های مختلف
عملکرد مورد انتظار و نحوه ارزشیابی	ارزیابی عملکرد دانش‌آموزان در سطح مدرسه/ خانواده نشان‌دهنده اجرای مطلوب یک رویداد ورزشی در سطح مدرسه است.